

Kritik mot en överförmyndare för handläggningen av ett ärende om godmanskap m.m.

I ett beslut den 3 maj 2002 anförde *JO Pennlöv* följande.

Anmälan

I en anmälan, som kom in till JO den 21 december 2001, har AA framfört klagomål mot Överförmyndaren i Västerås och mot en god man. Han har anført i huvudsak följande.

För ett par år sedan anordnades godmanskap för hans mor, BB, som bor i ett äldrebroende. För ett år sedan byttes den gode mannen ut, utan att BB tillfrågades. Den nye gode mannen meddelade att BB:s lägenhet skulle säljas, trots att BB ville ha den kvar för att hennes släktingar skulle kunna bo i den när de hälsar på henne. BB ansökte om byte av god man, eftersom hon ansåg att den gode mannen inte brydde sig om hennes vilja. Överförmyndaren avlog dock hennes begäran. Därefter ansökte BB hos tingsrätten om att godmanskapet skulle upphöra. Överförmyndaren, å sin sida, begärde att förvaltarskap i stället skulle anordnas för BB. Som skäl åberopade överförmyndaren att det förelåg en intressekonflikt mellan BB och AA. Frågorna om förvaltarskap och byte av god man är för närvarande föremål för prövning i hovrätten.

Den gode mannen har inte skött sitt uppdrag. Bl.a. har aktier avyttrats mot BB:s vilja och till lägsta möjliga kurs. Brister i självdeklarationer har lett till felaktiga taxeringar och kvarskatt. I november 2001 såldes lägenheten mot BB:s vilja. Den gode mannen har, i strid med vad BB vill, återkallat den fullmakt som BB givit jur. kand. CC att föra talan om upphävande av godmanskapet. Den gode mannen har därefter stämt CC i syfte att få fullmakten kraftlösförklarad.

När CC begärde att få ta del av vissa handlingar rörande BB, vägrade överförmyndaren genom beslut att lämna ut dem. AA begärde då den 9 november 2001 att få ut de aktuella handlingarna. Först den 27 november expedierades handlingarna, dock inte alla. Bl.a. saknades årsräkningen för år 2000.

I en komplettering till anmälan, daterad den 11 januari 2002, har AA anført bl.a. följande.

Han har nu fått årsräkningen för år 2000. Den är emellertid inte undertecknad av den gode mannen. Den är dessutom inlämnad den 19 november, dvs. drygt åtta månader för sent. Årsredovisningen upptar inte den bostadsrätt som sålts under året och inte heller vissa värdepapper. Årsräkningen har godkänts den 10 december 2001. Vid den tidpunkten hade överförmyndaren kännedom om såväl bostadsrätten som aktieinnehavet.

Utredningen

Överförmyndarens akt avseende godmanskap för BB har lånats in och granskats. Överförmyndaren har därefter i remiss anmodats att yttra sig över följande omständigheter:

- vad AA i sin anmälan har anfört om handläggningstiden för expedieringen av de handlingar han begärt att få ut,
- vad AA har anfört om att årsräkningen för år 2000 ingivits för sent och inte upptar vissa tillgångar (aktier och en bostadsrätt). Överförmyndaren bör också kommentera det faktum att inte heller årsräkningen för 1999 upptar några sådana tillgångar. Överförmyndaren skall i detta sammanhang ange om någon påminnelse att avge årsräkning för 2000 gjorts, eller om anstånd medgivits med avgivandet, samt
- vad AA har anfört om att den kopia han har erhållit av årsräkningen för år 2000 inte är undertecknad av den dåvarande gode mannen. Det skall i sammanhanget påpekas att originalet i akten är undertecknat.

Överförmyndaren skall därutöver yttra sig *dels* över varför årsräkningen för 1999 godkänts utan kommentar trots att – som det ser ut – merparten av uppgifterna har fyllts i eller ändrats av överförmyndaren, *dels* över ett brev skrivet av en handläggare den 21 september 2000, i vilket anges att överförmyndaren ”...översänder en kladd på sluträkningen som Du måste renskriva och underteckna”.

Överförmyndaren har i remissvar anfört följande.

Jag vill till en början understryka att ärendet varit exceptionellt komplicerat att handlägga. Som torde framgå av innehållet i akten har gode mannen måst arbeta i en konfliktfylld atmosfär eftersom huvudmannens son satt sig emot att hans mor överhuvudtaget skulle ha god man. Självklart har deras verksamhet blivit lidande av detta. Samtidigt förhåller det sig ju så att ett godmanskap och senare förvaltarskap var en nödvändighet. De brister som finns i ärendet bör ses i ljuset av vad som nu sagts. Jag hänför mig härefter till de frågor, som ställts i remissen.

AA:s begäran att få ta del av handlingar i akten inkom 01-11-13. Två veckor senare – den 27 november – sändes handlingarna till honom. Årsräkningen för år 2000 var då nyligen inkommen. Den sändes till honom först efter granskningen den 17 december. Med tanke på omfånget av de handlingar som måste kopieras, upplever jag inte att handläggningstiden på två veckor var oförsvarbart lång.

Som nyss sagts ingavs årsräkningen för år 2000 först den 19 november. Förseningen torde få tillskrivas den turbulens som rådde i gode männens verksamhet (byte skedde ju under hösten) p.g.a. sonens bristande vilja till samarbete. Vid de många

kontakter jag hade med dem påminde jag självklart om skyldigheten att avge årsredovisning.

Först under hösten 1999 fick gode mannen kunskap om att huvudmannen innehade en bostadsrätt. Föreningen kontaktade då gode mannen eftersom fem månadsavgifter var obetalda. Någon notering om innehavet gjordes inte i årsredovisningen för detta år, vilket var felaktigt. Förhållandet borde också ha föranlett en anmärkning från min sida. Vad gäller aktieinnehavet lyckades den förste gode mannen inte få grepp på detta under sin verksamhetstid. Först i och med att ny god man tillträtt under hösten 2000 uppnåddes klarhet på den punkten. I gode mannens förteckning, daterad den 23 november 2000, finns aktierna upptagna. I årsräkningen finns de dock inte med, vilket jag anmärkte på. Också bostadsrätten saknades i uppställningen, vilket dock inte föranledde någon anmärkning, vilket borde ha skett.

När årsräkningen för år 2000 ingavs var den inte undertecknad av gode mannen. Detta rättades i efterhand. Kopian som tillställdes AA gjordes före kompletteringen.

Valet av den förste gode mannen visade sig vara mindre lyckat. Jag kan bara konstatera att hon inte hade förmåga att hantera den konfliktfyllda situation, som uppstod när huvudmannens son ställde sig helt avvisande till henne som god man. Hennes krafter tog mer eller mindre slut, vilket innebar att mitt kansli fick hjälpa till både med att åstadkomma årsräkning och sluträkning.

AA har yttrat sig över remissvaret.

Bedömning

Inledningsvis vill jag anföra följande.

Jag uttalar mig inte i frågan om huruvida BB skall ha god man eller förvaltare eller vem som i så fall skall vara hennes ställföreträdare. Det beror på att det är bedömningsfrågor, som därtill kan överklagas. Dessa frågor har i förevarande fall också prövats av domstol. JO:s granskning av myndigheter och domstolar är inte avsedd att ersätta den prövning som kan ske i ordinarie ordning. Den begränsar sig i princip till att kontrollera om de som står under JO:s tillsyn har följt lagar och andra författningar i sin verksamhet, såvitt gäller förfarandet. Jag granskar inte heller, annat än indirekt, de aktuella gode männens agerande. Det beror på att jag inte har tillsyn över gode män och därmed inte heller befogenhet att kritisera dem. Min tillsyn i det här aktuella avseendet inskränker sig således till att granska huruvida de gode männens eventuellt felaktiga agerande borde ha upptäckts av överförmyndaren och huruvida överförmyndaren därvid brustit i sina enligt lag ålagda skyldigheter att vidta vissa åtgärder och utöva tillsyn i vidare bemärkelse.

Dröjsmål med utlämnande av handlingar

Av utredningen har framgått att AA:s begäran att få ta del av handlingarna i akten rörande BB kom in till överförmyndaren den 13 november 2001 och att dessa – undantaget årsräkningen för år 2000 – sändes till honom två veckor senare. Nämda räkning sändes till honom först den 17 december.

Av 16 kap. 7 § föräldrabalken framgår att den som har god man, liksom dennes närmaste släktingar, har rätt att ta del av de handlingar som rör ställföreträdarskapet som förvaras hos överförmyndaren. En sådan framställning skall behandlas med tillbörlig skyndsamhet.

Även om det material som AA begärde att få ut var tämligen omfattande är en handläggningstid på två veckor enligt min mening för lång. Därtill kommer att

överförmyndaren borde ha lämnat ut även årsräkningen för år 2000 samtidigt med de övriga handlingarna. Handläggningstiden för utlämnandet av den räkningen kom genom överförmyndarens agerande att överstiga en månad, vilket är än mindre acceptabelt.

Hanteringen av årsräkningen för år 2000

Enligt 14 kap. 15 § föräldrabalken skall förordnade gode män före den 1 mars varje år avge årsräkning för föregående år. Enligt 20 § kan överförmyndaren, om den gode mannen anmäler hinder mot att komma in med räkning i tid, medge anstånd med avgivandet. Överförmyndaren skall i så fall bestämma ny tid för avlämnandet. Det beror självfallet på omständigheterna i det enskilda fallet huruvida anstånd bör ges och hur långt anstånd som i så fall kan accepteras.

I förevarande fall har årsräkningen för år 2000 kommit in över åtta månader senare än den i lagen angivna tidpunkten. Såvitt framgår av utredningen har överförmyndaren inte formellt medgivit anstånd och inte heller bestämt någon ny tid för avgivandet av räkningen. Några andra åtgärder än muntliga påminnelser för att få in räkningen har inte heller vidtagits av överförmyndaren. Det framstår vidare som tveksamt att ifrågasättandet av ställföreträdarskapet och därmed sammanhängande förhållanden skulle vara skäl att utan ytterligare åtgärder acceptera att årsräkningen inte gavs in på så lång tid. Enligt min mening borde överförmyndaren ha vidtagit kraftigare åtgärder för att få in årsräkningen. I vart fall när det stod klart att muntliga påminnelser inte hade någon effekt, borde överförmyndaren ha tagit ställning till om anstånd skulle medges och i så fall bestämt ny tid för avlämnandet. För sin underlåtenhet i detta avseende kan överförmyndaren inte undgå viss kritik.

Årsräkningen för år 2000 var inte undertecknad av den gode mannen när den kom in den 19 november 2001. Överförmyndaren har uppgivit att årsräkningen kompletterades med den gode mannens underskrift efter ingivandet. När så skedde framgår inte närmare av utredningen. Överförmyndaren har dock anfört att kompletteringen gjordes efter det att den kopia som skickades till AA framställdes. Att så var fallet framgår också av att den kopia som denne har givit in till JO saknar den gode mannens underskrift. Den innehåller dock anteckningar av överförmyndaren, av vilka det framgår att räkningen har granskats och godkänts. Uppenbarligen har överförmyndaren granskat och godkänt räkningen – i det avseendet helt utan anmärkning – trots att den inte var undertecknad av den gode mannen. Förfarandet är ytterst anmärkningsvärt och självklart helt oacceptabelt.

Handläggningen av årsräkningar i övrigt

I likhet med vad som anförts i remissvaret anser jag att överförmyndaren brustit i sin tillsyn genom att inte notera att vissa av huvudmannens tillgångar saknades i de aktuella årsredovisningarna och se till att det rättades till. Jag vill i detta sammanhang understryka vikten av att överförmyndaren i möjligaste mån noga kontrollerar att tillgångar tagits upp i förteckningar och redovisningar, eftersom underlåtenhet i det avseendet kan öppna möjligheter för oegentligheter från en ställföreträdarens sida.

Av handlingarna i akten framgår att årsräkningen för 1999 godkänts utan kommentar trots att merparten av uppgifterna har fyllts i eller ändrats av överförmyndaren. Vidare framgår av handläggarens brev den 21 september 2000, liksom av remissvaret, att samma gode mans sluträkning framställts av handläggaren och därefter endast undertecknats av den gode mannen. Överförmyndaren har i denna del anfört att överförmyndarens insats i detta avseende var nödvändig eftersom den gode mannens krafter mer eller mindre tagit slut.

I princip är det, med hänsyn till att årsredovisningar och sluträkningar avges under straffansvar, naturligtvis olämpligt att överförmyndaren framställer sådana handlingar i en god mans ställe. Med hänsyn till de speciella omständigheter som uppenbarligen har förelegat i förevarande fall finner jag dock inte tillräckliga skäl att kritisera överförmyndaren för hennes agerande i detta avseende.